

James Cook

Bilde: Cooks skip på Tahiti under den andre ekspedisjonen.

James Cook

- James Cook var en britisk oppdager, kartograf og navigatør.
- Han utforsket og kartla store områder i Amerika, Oseania, Arktis og Antarktis.
- James Cook bidro til at forståelsen av verdens geografi ble endret.

A kartlegge vil si at man undersøker og tegner kart over et landområde.

James Cook var en britisk oppdager, kartograf og navigatør; han er trolig en av verdens mest kjente og betydningsfulle maritime utforskere. Cooks bragder i Nord-Amerika, hans oppdagelser og kartlegging av øyer i Stillehavet, New Zealand og Australia, samt hans utforsking av Arktis og Antarktis, bidro til at forståelsen av verdens geografi ble endret.

James Cook

- James Cook ble født i 1728 i England.
- Han kom fra en familie av gårdsarbeidere.
- Som 17-åring fikk James arbeid på et skip som fraktet kull til den engelske hovedstaden, London.

Jobben ble kombinert med studier i matematikk, navigasjon og astronomi.

James Cook ble født den 27. oktober 1728 i en liten landsby i nærheten av Middlesbrough i Yorkshire i England. Han var det andre av åtte barn. Familien var ikke velstående; det fortelles at faren var gårdsarbeider. Om barndommen vet vi for øvrig at den unge James fikk fem års skolegang, samt at han som 13-åring begynte å arbeide sammen med faren. Noe senere arbeidet han i en periode i en butikk. Men det var sjøen som skulle bli James Cooks store lidenskap. Da han var 17 år, flyttet han til Whitby, en liten by ved kysten. Her fikk han arbeid hos to lokale redere som drev med kullhandel. Cook ble nå lærling i deres flåte. Jobben med å frakte kull langs den engelske kysten ble kombinert med studier av algebra, geometri, trigonometri, navigasjon og astronomi. Dette var ferdigheter han måtte kunne dersom han en dag skulle kommandere sitt eget skip.

Bilde: London i 1751.

James Cook

- Etter tre års læretid begynte Cook å arbeide på et handelsskip i Østersjøen.
- På grunn av sin dyktighet, ble han tilbudt kommandoen på et eget skip.

Cook takket nei, og valgte i stedet å arbeide i den engelske marinen.

Etter tre års læretid begynte Cook å arbeide på et handelsskip i Østersjøen. Han tok eksamener og steg i raskt i gradene. Cook var tydeligvis dyktig, for i 1755 ble han tilbudt kommandoen på et eget skip. Men han takket nei. I stedet valgte han å gå til den engelske marinen som var i ferd med å mobilisere mot det som skulle bli Sjuårskrigen. For selv om Cook med det måtte begynne på bunnen av hierarkiet, vurderte han det slik at det var lettere å gjøre karriere i marinen enn innenfor handel.

James Cook

- Etter to år i marinen hadde Cook kommandoen over sitt eget skip.
- Samtidig raste Sjuårskrigen mellom flere europeiske land.
- Cook bidro til å kartlegge deler av Canada.
- Dette var viktig for at britene vant et viktig slag over franskmennene.

I årene som fulgte kartla Cook nye områder i Nord-Amerika.

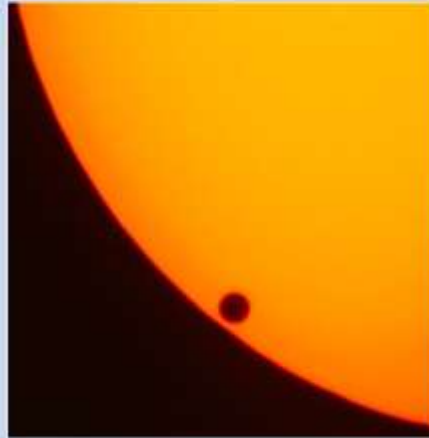
Cooks talent skulle raskt komme til sin rett i marinen. Han ble stadig forfremmet, og etter to år hadde han kommandoen over sitt eget skip. Samtidig raste Sjuårskrigen mellom en rekke europeiske land, og Cook ble beordret til å støtte hæren i et angrep mot franskmennene i Nord-Amerika. Hans oppgave skulle være å kartlegge St. Lawrence-elva. Med sin ekspertise og kunnskap bidro Cook til at britenes angrep lyktes.

I 1763 tok krigen slutt, det var britene som seiret. Storbritannia fikk en rekke områder i krigsbytte, deriblant Canada og Louisiana øst for Mississippi fra Frankrike. Man fikk dessuten Florida fra Spania. For Cook betydde krigens slutt at han kunne bruke sine ressurser på å kartlegge Nord-Amerika og de britiske koloniene. I de påfølgende årene kartla han kysten av Newfoundland nordøst for Canada. Dette medførte ikke bare at man fikk god kjennskap til øya kyst. For Cook betydde kartleggingen at han fikk praktisk erfaring, samt at han ble anerkjent for sin dyktighet og at han fikk oppmerksom blant ledende britiske vitenskapsmenn og høytstående menn i marinen. Selv innså Cook at han *“...ikke bare ønsket å gå lenger enn noen mann før ham, men så langt som det er mulig for et menneske å gå...”*

James Cook

- Cooks dyktighet gjorde at han ble utnevnt til å lede en ekspedisjon til Tahiti i Stillehavet.
- Der skulle man observere at planeten Venus passerte foran solskiven.

En slik måling ville kunne gi sikker informasjon om avstanden mellom jorden og solen.

Cooks dyktighet innenfor navigasjon og hans interesse for astronomi gjorde ham til en perfekt kandidat til å lede en vitenskapelig ekspedisjon til Tahiti i det sørlige Stillehavet. Målet med ekspedisjonen var å observere en sjelden Venus-passasje (at planeten Venus passerer foran solskiven). En måling av denne hendelsen ville kunne bidra til å bestemme den nøyaktige avstanden mellom jorden og solen.

Ekspedisjonen seilte fra England i 1768 og ankom Tahiti i april 1769. Her ble det foretatt observasjoner av Venus-passasjen, samtidig som man kom i kontakt med de innfødte. Det skal sies at målingene ikke ble fullstendig vellykket. En annen observasjon, foretatt samtidig i Vardø, gav derimot bedre resultater.

Bilde: Venus-passasje fra 2004.

James Cook

- Cook fikk nå ordre om å seile mot sør.
- Her skulle han forsøke å finne et stort land som man trodde fantes.
- På ferden seilte man rundt New Zealand og langs Australias østkyst.

Cook hadde dermed kartlagt nye områder, men det store, ukjente landet i sør fant han ikke.

Når observasjonene var blitt gjennomført, åpnet Cook en forseglet konvolutt som gav ytterligere instruksjoner fra han overordnede. Ordren gikk nå ut på å styre mot sør for å finne et fastland som man trodde fantes (Terra Australis Incognita – Det ukjente sørlige land). På ferden seilte Cook for første gang rundt New Zealand, og kunne dermed kartlegge landets kystlinje. Han kunne dermed konstatere at New Zealand bestod av to store øyer. Deretter ble Cook og hans mannskap de første europeere som seilte langs og kartla Australias østkyst, områder som man krevde på vegne av Storbritannia. Her kunne man observere og komme i kontakt med Australias urbefolkning. Kartleggingen skulle også medføre at man med sikkerhet visste at Australia og Ny-Guinea var øyer.

For øvrig fortelles det at ekspedisjonen var nær ved å forlise ved Great Barrier Reef, men at man kunne seile videre etter å ha reparert skipet. Det skal også nevnes at mange av mannskapet døde av malaria idet man var på vei hjemover. I 1771 nådde Cooks skip igjen Englands kyst.

Bilde: Cook i Australia.

James Cook

I England var Cook nå å betrakte som en helt, i alle fall i det vitenskapelige miljøet. Samtidig hadde han en familie som nok var glade for å se ham igjen. James Cook hadde giftet seg med sin Elizabeth i 1762, og paret hadde fått fire barn før han la ut på den store ekspedisjonen mot Stillehavet. Etter å ha returnert til England, tok det ikke lang tid før et femte barn var på vei, men dette la neppe noen demper på Cooks trang til å utforske nye hav og landområder. I 1772 ble det klart at en ny ekspedisjon skulle forsøke å finne det ukjente store landet som man trodde fantes i sør.

James Cook

- I 1772 ledet Cook en ny ekspedisjon som skulle forsøke å finne det store landet som man trodde fantes i sør.
- Man reiste lenger sør enn noen hadde gjort før.
- Man fant og kartla flere øygrupper, men noe stort, beboelig fastland fant man ikke.

Terra Australis. I to tusen år hadde menneskene trodd at det fantes et stort land i sør. Cook beviste at kontinentet ikke fantes.

I 1772 kunne Cook igjen sette kursen sørover mot New Zealand. I det den sørlige sommeren satte inn, passerte man den sørlige polarsirkel. Nå seilte man lenger sør enn noen hadde gjort før. Man utforsket de sørlige havområdene rundt Antarktis, men noe stort beboelig kontinent kunne man ikke finne. Man kunne med fastslå at det ikke fantes noe Terra Australis Incognita. Imidlertid oppdaget man flere øygrupper i Stillehavet. På denne store reisen foretok Cook den første jordomseiling fra vest mot øst. Samtidig benyttet Cook seg av et kronometer som gjorde at man kunne sin posisjon med nøyaktighet, selv når man seilte i ukjente farvann. Ekspedisjonen vendte tilbake til England i 1775.

Kart fra 1587 som viser hvor stort man trodde det ukjente kontinentet var.

James Cook

- Tilbake i England ble James Cook forfremmet og tildelt æresbevisninger.
- Han var nå ansett som Europas beste navigator.

Det ble planlagt en tredje seilas hvor man skulle forsøke å finne Nordvestpassasjen.

Atter tilbake i England ble Cook forfremmet og overøst av æresbevisninger. Han ble betraktet som Europas beste navigator. Og selv om Cook snart skulle bli far nok en gang, kunne lite holde ham borte fra sjøen. Det ble derfor planlagt en tredje seilas. Nå skulle man finne Nordvestpassasjen, ruten som forbandt Stillehavet og Atlanterhavet i nord. Fant man passasjen, ville man kunne etablere en raskere handelsrute til Asia.

James Cook

Nordvestpassasjen er en seilingsrute som forbinder Stillehavet og Atlanterhavet i nord.

James Cook

- I 1776 satte Cook atter seil.
- I Stillehavet oppdaget man flere nye øyer, deriblant Hawaii.
- Man seilte videre nordover hvor man kartla ukjente områder av Nord-Amerika.
- I Polhavet ble man stanset av store mengder is.

Cook bestemte at man skulle snu og vende tilbake til Hawaii.

Cooks tredje ekspedisjon satte seil i 1776. Man rundet sørspissen av Afrika, satte kursen over Indiahavet og forbi New Zealand. I Stillehavet oppdaget man en rekke nye øyer, deriblant Hawaii. Men det var nordover man skulle, og i 1778 satte man kursen mot Nord-Amerikas til da ukjente nordvestkyst. Nye områder ble kartlagt, og man fortsatte opp langs kysten gjennom Beringstredet og inn i Polhavet. Imidlertid ble man stanset av store ishindringer. Det var ikke mulig å komme videre. Cook satte derfor kursen tilbake til Hawaii.

Illustrasjonsfoto: Polhavet.

James Cook

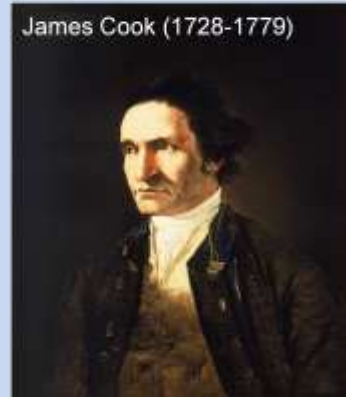
- På Hawaii ble forholdet til de innfødte dårlig.
- Da noen av de innfødte stjal en av Cooks småbåter, forsøkte han å ta høvdingen deres til fange.
- Under krangelen som oppstod ble James Cook slått og stukket til døde.

På Hawaii ble forholdet til de innfødte snart dårligere. Spenningen mellom europeere og innfødte steg, og førte til at en rekke krangler brøt. Og da noen av de innfødte stjal en av Cooks småbåter, eskalerte det hele. Cook, som vanligvis hadde kommet godt overens med innfødte på sine reiser, forsøkte å ta høvdingen av Hawaii til gissel inntil tyvegodsset ble returnert. I tumultene som oppstod fikk Cook et slag i hodet før han ble stukket til døde av de innfødte. Således endte historien om en av verdens største utforskere på Hawaii i 1779.

James Cook

- James Cook bidro i betydelig grad til utforskningen av Stillehavet og Sørishavet.
- Han oppdaget en lang rekke øyer.
- Cook kartla områder på flere kontinenter.
- Han beviste også at det ikke fantes noe stort, beboelig fastland i sør.

Cooks innsats gjorde at menneskene fikk mer informasjon om størrelsen på jordens landmasser og hav.

Arven etter Cook er stor. Han bidro i betydelig grad til utforskningen av Stillehavet og Sørishavet. Oppdagelsen av en lang rekke øyer, samt kartleggingen av store områder, var av essensiell betydning. At han beviste at det ikke fantes noe stort, beboelig fastland, hører også med til hans bedrifter. Samtidig var det svært viktig at Cook beviste at verdens hav har dobbelt så stor utstrekning som landmassene, samt at jordens landmasser i vesentlig grad er samlet på to store fastland, kun atskilt ved Beringstredet.

James Cook

State	Location	Repository
Florida	http://digital.library.ualberta.ca/ark:/61902/3Q66-Resolutions_and_Adventures_of_Matthew_Bay.jpg	http://commons.wikimedia.org/wiki/File:3Q66-Resolutions_and_Adventures_of_Matthew_Bay.jpg
Cook	http://www.wikimedia.org/wiki/File:Coastalsettlements.jpg	http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Coastalsettlements.jpg
Tahiti	http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Resolutions_and_Adventures_of_Matthew_Bay.jpg	http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Resolutions_and_Adventures_of_Matthew_Bay.jpg
London	http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Portrait_of_James_Cook_in_1771_by_T._Bowyer.jpg	http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Portrait_of_James_Cook_in_1771_by_T._Bowyer.jpg
Spain	http://commons.wikimedia.org/wiki/File:James_Cook_Spanish.jpg	http://commons.wikimedia.org/wiki/File:James_Cook_Spanish.jpg
Sea	http://commons.wikimedia.org/wiki/File:The_Voyage_of_Matthew_Bay_to_the_South_of_Motouka_Bay_in_1771_by_Henry_Alexander_Cook.jpg	http://commons.wikimedia.org/wiki/File:The_Voyage_of_Matthew_Bay_to_the_South_of_Motouka_Bay_in_1771_by_Henry_Alexander_Cook.jpg
Vancouver	http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Vancouver_1804-05-07-08.jpg	http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Vancouver_1804-05-07-08.jpg
Australia	http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Ensign_of_Francis_Pitcairney_Captain_Cook_Britain_Bay.jpg	http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Ensign_of_Francis_Pitcairney_Captain_Cook_Britain_Bay.jpg
Map	http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Cook.jpg	http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Cook.jpg
Map	http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Map_of_Voyage_of_Matthew_Bay.jpg	http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Map_of_Voyage_of_Matthew_Bay.jpg
Palmer	http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Arctic.jpg	http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Arctic.jpg
Cart	http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Zephyr_Draft_of_Captain_Cook.jpg	http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Zephyr_Draft_of_Captain_Cook.jpg
India	http://commons.wikimedia.org/wiki/File:James_Cook.jpg	http://commons.wikimedia.org/wiki/File:James_Cook.jpg